

The article is based on archival and documentary materials, publications, periodicals, scientific historical research and highlights the role and place of church archives and libraries in spiritual and religious life of the inhabitants of Starokostyantyniv County at the end of XVIII – early XX century, their collection and intercalations with school libraries on religious education of the young generation. The article also provides the description of archival materials and a list of spiritual and religious literature and emphasizes its importance in the spiritual life of the county's population.

Key words: Podillya, Starokostyantynivschyna, church archives, church libraries, religious literature, descriptions of parishes and churches, rituals and traditions.

Отримано: 18.01.2015

УДК 028.5(477.43/.44)«18/19»

Т. Р. Каросва,
м. Вінниця

ДИТЯЧЕ ЧИТАННЯ У ПОДІЛЬСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.: ПРОБЛЕМА ДОСТУПНОСТІ ДЛЯ СОЦІАЛЬНИХ НИЗІВ

На прикладі Подільської губернії показано, до яких типів бібліотек мали доступ діти з соціальних низів і яку літературу (релігійну чи світську) вони могли отримати. Доведено, що діти склали основу активної читачької аудиторії бібліотек. Указано на упуцєні імперською державою можливості акультурації місцевого населення за рахунок розвитку читання серед підростаючого покоління.

Ключові слова: дитяче читання, читачька аудиторія, бібліотека, Подільська губернія.

У ХІХ ст. з оформленням ідеї про окремішність дитячої культури закономірно оформилися дитяча література та дитяче читання, що розвивалися під впливом дорослих. З того часу дитяче читання другої половини ХІХ – початку ХХ ст. знаходиться в полі зору вітчизняних науковців (Х. Алчевської [1], С. Русової [29], Л. Хавкіної [33], М. Зніщенка [11], Л. Кіліченко [14], Г. Погребняк [25], П. Рогової [28] тощо), які традиційно досліджують напрямки, зміст, форми та організаційні основи керівництва читанням і пропаганди книги серед дітей, а також коло читачьких інтересів дітей, причому переважно забезпечених кл. Така саме практика притаманна студіюванню дитячого читання російськими колегами [35]. Втім проблема доступності друкованої продукції для дітей з соціальних низів ніким спеціально не розглядалася, лише у публіцистиці на це постійно звертали увагу. Мета даної публікації охарактеризувати ступінь доступності читання для дітей з соціальних низів на прикладі Подільської губернії досліджуваного періоду.

Специфіка розвитку дитячої літератури в Російській імперії полягала в тому, що спочатку масово почали друкуватися дитячі журнали, і тільки згодом поширився випуск дитячої книги [2, с.24-29]. Уже у 1870-х рр. сучасники зазначали, що в країні існує своя дитяча література, і книги вітчизняних авторів переважають перекладну літературу [5]. Випуск дитячої літератури став не просто систематичним, видавці вже застосовували вікову стратифікацію видань для дітей від 6 до 8, від 8 до 10 років та для дітей старшого віку [3]. Реагуючи на попит, вони намагалися випускати продукцію для покупців з різними фінансовими можливостями.

Низький рівень освіченості та швидке зростання кількості письмених з кінця XIX ст. призвели до того, що поширення читання в країні йшло, насамперед, через юного читача. В історичному читачезнавстві усталилася думка, що масовий юний читач (дитина та підліток) сформувався наприкінці 1880-х – початку 1890-х рр. [19]. Подільські реалії склалися так, що тільки з налагодженням більш-менш систематичного доступу до книги в другій половині 1890-х рр. у регіоні почалася масовізація дитячого читання. Упродовж досліджуваного періоду кількість письмених дітей в губернії зростала. На жаль, методика реверсивного та презентивного прогнозування дозволяє вирахувати динаміку зростання кількості письмених щодо дітей тільки у віковій категорії від 10 до 19 років. Діти у віці до 10 років не потрапляють до нашої статистики, хоча з врахуванням того, що тодішні діти йшли до школи в 9 років, то отримані дані мають незначні похибки. За розрахунками, у Подільській губернії у 1847 р. письмених у віці від 10 до 19 років було близько 30,4 тис. осіб, а у 1917 р., їх мало бути 289,5 тис. осіб [13]. За даний хронологічний проміжок змінилося кілька поколінь, у складі яких були дітьми. Закономірно постає питання про доступність читання для письмених дітей. Чи зростали їхні можливості задовольнити читацькі потреби? Взагалі, чи існували такі потреби у подільських дітлахів?

Соціальні, економічні та культурні диспропорції в розвитку країни та регіону зумовили неоднакові можливості для становлення та розвитку юного читача з різних соціальних прошарків суспільства. Поява масового юного читача в країні, бідній на книжкові ресурси, підвищувала роль бібліотеки як основного джерела отримання книги для читання, особливо представниками соціальних низів. Враховуючи, що 1914 року з 75,9 тис. бібліотек Російської імперії 78% складала бібліотеки шкіл [4, с.1168-1169], стає зрозумілим, що найдоступнішою для дітей була шкільна книгозбірня. Постійне звернення до книги стимулювалося й навчальним процесом у всіх типах навчальних закладів.

У середині XIX ст. шкільна мережа Подільської губернії тільки проходила становлення, тому навчальні заклади були слабо забезпечені літературою. Дирекція народних училищ губернії, що опікувалася забезпеченням навчального процесу, щороку в травні здійснювала попереднє замовлення видань на наступний навчальний рік. Так, на 1852/53 навчальний рік вона відправила замовлення на 50 назв книг у 2 180 прим. (переважно від 40 до 80 прим. кожної назви) [10, арк.100-101]. І це для майже 6 тис. учнів [24, с.119]. Асортимент замовлених книг був вузьким, кількість кожного видання – низькою, що змушувало на кожну школу згодом розподілити лише кілька примірників. Відповідно, діти не мали можливості самостійно працювати навіть з підручниками. Так, 1860 року в «зразковій», на переконання автора спеціальної публікації в «Подольських єпархіяльних ведомостях» (далі – «ПЕВ»), школі с. Бахматівці Летичівського повіту для 60 учнів було закуплено 55 Часословів, 25 Псалтирів, 25 букварів, 6 збірників арифметичних задач, 6 Дінь Апостолів, 14 молитовників. Загальний книжковий фонд школи мав такі кількісні показники: посібники для вивчення російської мови – 72 прим., збірники священних історій з катехізисами – 50 прим., решта видань була представлена в 1-5 прим., а разом книгозбірня мала 23 назви видань, з яких світських – 9 (художня література – 3, географічна – 1, історична – 3, садівництво та городництво – 2) [20]. Отже, в умовах тодішнього «зразкового» благополучного навчального закладу діти могли навчитися більш-менш писати та читати, але практично не мали можливості подальшого розвитку. «Батьки учнів, через бідність, відмовляються від придбання книг за свій рахунок, від чого селянська освіта дуже повільно рухається вперед», – зауважував священник с. Жердя Кам'янецького повіту у 1867 р.

Наскільки швидкими темпами йшов розвиток книжкових збірок можна простежити за допомогою статистичних даних про церковнопарафіяльні школи, які складали основу шкільної мережі Подільської губернії. Їхня мережа постійно змінювалася відповідно до внутрішньої політики країни: 1862 р. – 1 153 школи, 1869 р. – 1 293, 1881 р. – 620, 1884 р. – 756, 1894 р. – 1 334 [21], 1903 р. – 2 196 [27], 1912 р. – 1 734 [26]. Для забезпечення навчального процесу, як мінімум, потрібно забезпечити дітей підручниками. Хоча робота з постачання навчальної літератури цьому типу шкіл почалася наприкінці 1850-х рр., але йшла дуже мляво. На 1899 р. Єпархіальна училищна рада мала приблизно таку статистику книгозабезпеченості своїх навчальних закладів (з розрахунку на одну школу) навчальною літературою [12]:

	Середня кількість книг для учнів школи	Середня кількість учнів у школі	Середня кількість книг на учня
Другокласні школи (9)*	1 072	16	67
Двокласні (3)	508	50	10
Однокласні та парафіяльні (1157)	322	54-55	6
Школи грамоти (827)	126	31	4

* У дужках кількість закладів даного виду шкіл

Більшість селянських дітей відвідували саме однокласні та парафіяльні школи й школи грамоти. Отже, вони не були забезпечені навіть повним комплектом підручників для навчання, хоча на з'їздах подільського духовенства та в єпархіальній пресі ці показники оцінювалися як позитивні [27; 34].

Наприкінці XIX ст. серед освіченої частини населення Російської імперії запанувала ідея про позашкільну освіту, в якій головне місце відводилося бібліотекам як основі розвитку особистості. Представники духовного відомства, поділяючи ці ідеї, вирішили спрямувати зусилля на постачання школам книг для позакласного читання, спрямованого на формування громадянина, лояльного до держави та монархії. З'їзд подільського духовенства 1893 р. прийняв рішення про організацію при всіх церковнопарафіяльних школах бібліотек з літературою для позакласного читання, розрахованою на дорослих не підготовлених читачів, а також дітей [27, с.558-559]. Якщо у 1894 р. у Подільській єпархії було не більше 40 шкіл, які мали подібні збірки, то уже у 1897 р. такі бібліотеки діяли при 918 школах [22], у 1905 р. – 1 289 школах, в яких налічувалося 214 592 прим., у середньому – по 166 прим. на книгозбірню [23]. Попри малий обсяг такий фонд відрізнявся відносним розмаїттям, адже майже всі видання були представлені в одному примірнику на відміну від фонду навчальних посібників. Книги позакласного читання систематизувалися, як правило, за такими відділами: 1. Релігійно-моральна література; 2. Історія церковна та світська; 3. Сільське господарство; 4. Географія, світобачення; 5. Художні твори; 6. Співи; 7. Універсальна література [32]. На загал, кількісно в таких фондах переважала релігійна література.

Здавалось би, перед читачами відкривалися нові можливості доступитися до книги, але в цього процесу була ще одна грань – запитаність пропонованого фонду. За збереженою інформацією, наприклад, у с. Голубече Ольгопільського повіту бібліотека парафіяльної школи почала формуватися з ініціативи та на кошти парафіян, які придбали 54 прим. різних видань. 1889 р. від Єпархіальної училищної ради надійшов 91 прим., 1890 р. – 53, 1891 – 43, 1892 – 180, 1893 – 182, 1894 – 69, тобто за шість років – 618 прим. У ці роки в школі навчалося від 53 до 78 учнів. Тобто діти мали можливість досить активно користуватися книгами, але згідно із класними записами, цього не сталося. Книговидача 1889 р. складала 74 примірники, 1890 – 50, 1891 – 62, 1892 – 43, 1893 – 68, навіть не кож-

ний учень брав у бібліотеці книги, а іншого джерела книгокористування, до речі, у селі не було [30]. Пояснень могло бути кілька: зміст цих фондів не цікавив читачів, або особа, яка відповідала за бібліотеку, не могла зацікавити до книги. Від останнього припущення можна відмовитися, тому що сама бібліотека створювалася з ініціативи парафіян і ще до того, як епархіальне керівництво згори розпочало систематичну діяльність у цьому напрямку. Ймовірніше, склад фондів, який, з огляду на особу комплектатора – священика, мав бути релігійним, не користувався попитом у дітей, навіть в умовах дефіциту книг.

За збереженими відомостями, дещо іншою була ситуація в народних бібліотеках. Згідно з журналом книговидачі книгозбірні Вінницького повітового комітету Піклування про народну тверезість у с. Велика Жмеринка такий собі Стефан Олійник упродовж кількох років неодноразово брав 3-4, іноді до 6 книг. Всього за 1902 р. він прочитав 103 книги. У деякі дні сільські діти масово відвідували бібліотеку, ймовірно, отримавши якесь завдання в школі. Наприклад, 5 жовтня 1904 р. вони взяли з відділу релігійно-повчальної літератури – 50 прим. книг, 21 жовтня з природознавчого – 59 прим. [7]. У цілому, 1902 року в закладах цієї повітової бібліотечної мережі, що створювалася для дорослих, діти склали 47,2% (містечко Тиврів) [8, арк.126-127], 35,1% (с. Велика Жмеринка) [8, арк.24], 33,3% (містечко Янів) [8, арк.192] від загальної кількості читачів. А якщо бібліотека знаходилася в приміщенні школи, то основний контингент читачів взагалі складали учні, наприклад, 1899 року в Сутисках – 76% [9, арк.45]. Така сама тенденція спостерігалася й у народних бібліотеках, відкритих Київським комітетом письменності. 1906 року в тих населених пунктах, де заклади знаходилися при школах, відсоток дітей-читачів був високий: у с. П'ятківка (Гайсинський повіт) – 75,8%, Ново-Костянтинів (Літинський повіт) – 91,9%, Лозова (Могилів-Подільський повіт) – 100% [6, арк.135-136]. Треба зауважити, що ще й політика комплектування бібліотек Київського комітету письменності відрізнялася від політики комітетів Піклування про народну тверезість, адже останні орієнтувалися на дорослих і фінансувалися урядом, відповідно склад фондів мав відповідати негласному державному замовленню.

Народні бібліотеки з їхнім переважно світським комплектуванням мали ширші можливості для задоволення читацьких потреб дітей, але їхні малочисельні бібліотечні мережі (147 закладів комітетів Піклування про народну тверезість, 122 земських заклади) не могли обслужити все дитяче населення губернії.

Ширші можливості для задоволення читацьких потреб мали діти з малозабезпечених родин, які проживали в містах і навчалися в міських училищах Міністерства народної освіти. У міністерських закладах була більша книгозабезпеченість та ширша тематико-типологічна структура фонду бібліотек, простежувалася орієнтація на світський зміст комплектування. Як згадував І.Є. Глушенко (1907-1987), майбутній академік ВАСГНІЛ, про бібліотеку 4-класного училища, в якому навчався, його однокласники «... читали із захопленням: у молодших класах – казки, фантастику та пригоди, в старших – класиків і науково-популярну літературу. В останніх класах прийшло захоплення астрономією та філософією (хоча з філософів у бібліотечі був тільки Челпанов «Введение в философию»). В ці ж роки їх тягнуло до Дарвіна. Хоча у шкільній бібліотечі його праць не було, шкільні товаришідесь знайшли «Походження людини» та «Прояв емоцій у людини та тварин»» [31, л.4-6].

Книгозбірні навчальних закладів, народні бібліотеки надавали доступ лише до російськомовної літератури, творів російських письменників. Держава таким чином отримувала можливість ідеологічного впливу на молоде покоління, знайомлячи його з каноном російської книжкової культури. Для юних укра-

їнців, поляків, євреїв та представників інших етнічних спільнот можливість доступу до читання рідною мовою могла бути вирішена лише в приватній сфері.

Єврейські діти, які навчалися в національних навчальних закладах, ще могли користуватися літературою рідною мовою, але дитячої літератури єврейськими мовами взагалі не існувало. Були спроби пристосувати біблейські і талмудичні тексти до дитячого читання, але невдалі. Іврит так не знайшов реалізації у цій сфері, а дитяча книга на їдиші з'явилася тільки 1910 року з появою видавництва «Для наших діточок» (Кишинів) [15].

Українські та польські діти були позбавлені можливості користування національною книгою в школі та бібліотеці. Ситуацію з польською дитячою книгою полегшувало те, що вона активно продукувалася в Царстві Польському і продавалася на подільських теренах, а українська дитяча книга з трудом торувала собі дорогу в провінцію. На Поділлі допомогти цьому взявся громадський діяч Й. Волошиновський, який з 1907 р. почав випуск першого на підросійських українських теренах україномовного дитячого часопису. Це був щомісячний додаток до україномовної газети «Світова зірниця» (1906-1920, з перервами) під назвою «Читайте, діти». Здебільшого його наповнювали дитячі оповідання, вірші, казки та твори релігійно-дидактичного характеру. Тут популяризувалися твори Г. Глібова, Б. Грінченка, І. Франка, Т. Шевченка тощо. Автором частини текстів та перекладів був сам редактор часопису Й. Волошиновський [14, с.68].

Подільські діти прагнули читати, але далеко не завжди доступні для них бібліотеки могли забезпечити доступ до відповідної вікової літератури. Невипадково у спогадах подолян часто згадуються вчителі, які давали можливість дітям читати книги з власних бібліотек або рекомендували певні друки, а також студенти, які привозили в села дешеві народні видання для дітей [17, с.16; 18, с.29; 16, с.29]. Мабуть, закономірним є те, що ніхто з подолян- мемуаристів, які походили з соціальних низів, не залишили спогадів про своїх батьків як керівників читання. У родинах діти могли знайомитися переважно з релігійною книгою, для пізнання світської потрібний був посередник, яким ставав найчастіше вчитель. Ідея дитячого читання, як складника виховання, ще не закріпилася у світогляді більшості дорослих подолян з соціальних низів, попри колишнє їхнє дитяче прагнення до книги.

Отже, упродовж досліджуваного періоду в Подільській губернії кількість письмених дітей стабільно зростала. Володіючи навичками читання, діти, звичайно, намагалися користуватися ними. Через фінансові можливості вони мали різні шанси для задоволення своїх інтересів. У родинному середовищі це було доступно тільки для забезпечених кіл, тому зростала роль держави та суспільства в забезпеченні читання, переважно бібліотечного, представників соціальних низів. На початок ХХ ст. діти вже були знайомі з бібліотечною послугою як такою. Вони були активною частиною читацького середовища, але наявний склад бібліотечних фондів не міг задовольнити їхні читацькі інтереси, особливо щодо світської книги. Читання регламентувалося державою, яка таким чином прагнула передавати певний канон знань, виховувати підданого своєї країни. Дозвіл комплектувати бібліотеки початкових навчальних закладів і народних бібліотек за єдиним дозвільним каталогом у межах всієї Російської імперії відкривав доступ лише до обмеженого кола книг, вибраних урядом за чіткими ознаками, які мали б сприяти формуванню лояльної до влади людини.

Наскільки вдалою була така політика? Більшість подільських дітей діставалася до книги через школу та бібліотеку, де можна було зустріти лише російськомовну літературу (виключення – єврейські навчальні заклади). У регіоні не було створено жодної дитячої бібліотеки або дитячого відділу. Здається, якщо б імперський уряд розвивав би бібліотечну мережу та піклувався про

формування різноманітного фонду, то йому вдалось би утримувати колишніх дітлахів у загальноросійському інформаційному просторі. В реальності діти в дорослому житті, особливо у сільській місцевості, залишалися напризволяще і вимушені були самостійно шукати для себе книгу. Російський уряд тут втрачав можливість додаткового впливу на населення.

Список використаних джерел:

1. Алчевская Х.Д. Полгода из жизни воскресной школы / Х.Д. Алчевская. – СПб., 1885. – 126 с.
2. Арзамасцева И.Н. Детская литература : учебник / И.Н. Арзамасцева, С.А. Николаева. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Академия, 2005. – 576 с.
3. Белов С. Издатель детской литературы / С. Белов // Дет. литература. – 1987. – №5. – С. 23-28.
4. Библиотечная энциклопедия / гл. ред. Ю.А. Гриханов ; Рос. гос. б-ка. – М. : Пашков Дом, 2007. – 1300 с.
5. Внутренние новости // Голос. – 1875. – 17 дек.
6. Волинець А.А. Становлення та розвиток мережі публічних бібліотек України (XIX – початок XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / А.А. Волинець ; Київ. держ. ун-т культури і мистецтв. – К., 1998. – 199 арк.
7. Державний архів Вінницької області, ф.Д-244, оп.1, спр.15, 80 арк.
8. Там само, спр.11, 225 арк.
9. Там само, спр.3, 297 арк.
10. Державний архів Хмельницької області, ф.р.67, оп.1, спр.675, 293 арк.
11. Зніщенко М.П. Становлення та розвиток публічних бібліотек для дітей в Україні (1900-1939 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / М.П. Зніщенко ; Київ. держ. ун-т культури і мистецтв. – К., 1998. – 16 с.
12. Из церковно-школьной жизни // ПЕВ. – 1900. – №23. – С. 570-574.
13. Кароева Т.Р. Методика реверсивного та презентивного прогнозування в історичних дослідженнях (на прикладі прогнозування рівня письменності населення Подільської губернії другої половини XIX – початку XX ст.) / Т.Р. Кароева // Наук. праці Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Сер.: Іст. науки. – Кам'янець-Поділ., 2014. – Т. 25.
14. Кіліченко Л.М. Українська дитяча література : навч. посіб. / Л.М. Кіліченко. – К. : Вища шк., 1988. – 264 с.
15. Кнорринг В. Еврейские книжные серии: для детей и юношества [Электронный ресурс] / В. Кнорринг // Российская национальная библиотека : веб-сайт. – Режим доступа: http://expositions.nl.ru/ex_olcaa/series_children/first.php (12.06.14).
16. Ковердинський В. Шкільні роки М.М. Коцюбинського / В. Ковердинський // Спогади про Михайла Коцюбинського / упоряд., додатки, коментарі М.М. Потупейка. – К., 1962. – С. 26-31.
17. Костюк Г. Зустрічі і прощання : в 2 кн. / Г. Костюк. – Едмонтон, 1997. – Кн. 1. – 743 с.
18. Лотоцький О. Сторінки минулого / О. Лотоцький. – Варшава, 1932. – Ч. 1. – 287 с. – (Пр. Укр. наук. ін-ту. Т. 6 ; Сер. мемуарів; кн. 2).
19. Михайлова Л.П. Книга в системе воспитания подрастающего поколения в России, конец XIX – начало XX века : автореф. ... канд. пед. наук : 05.25.03 / Л.П. Михайлова. – М., 1999. – 18 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/kniga-v-sisteme-vozpitaniya-podrastayushchego-pokoleniya-v-rossii-konets-khkh-nachalo-khkh-> (03.04.14).
20. О школах в с. Давидковцах и Бахматовцах Летичевского уезда // ПЕВ. – 1863. – №4. – С. 168-142.
21. Обзор Подольской губернии за 1903 год: прил. к Всеподданнейшему отчету Подольского губернатора / Подол. губ. стат. ком. – Каменец-Подол., 1904. – 196 с.
22. Отчет (краткий) о состоянии церковноприходских школ и школ грамоты Подольской епархии за 1897 год // ПЕВ. – 1898. – №8. – С. 42-46.
23. Отчет о состоянии церковных школ Подольской епархии в учебно-воспитательном отношении за 1905-1906 учебный год // Православ. Подолия. – 1907. – №15-16. – С. 351-359.

24. Памятная книжка Подольской губернии на 1859 год / [Подол. губ. стат. ком.]. – Каменец-Подольск, 1859. – 176 с.
25. Погребняк Г.І. Становлення та розвиток дитячих бібліотек України / Г.І. Погребняк ; Держ. б-ка України для дітей. – К., 2003. – 92 с.
26. Подольский Свято-Троицкий православный календарь (месяцеслов) на 1912 год. – Каменец-Подольск, 1912. – 136 с.
27. Протоколы епархиального съезда депутатов духовенства Подольской епархии 1894 г. // ПЕВ. – 1894. – №28. – С. 551-561.
28. Рогова П.І. Педагогічні бібліотеки України (друга половина XIX – 20-ті роки XX ст.) / П.І. Рогова. – К. : Четверта хвиля, 2009. – 270 с.
29. Русова С. Вибрані педагогічні твори : у 2 кн. / С. Русова ; за ред. Є.І. Коваленко. – К. : Либідь, 1997.
30. Сведения о церковноприходской школе с. Голубеча Ольгопольского уезда за все время ее существования (по поводу корреспонденции об этой школе в газете «Неделя») // ПЕВ. – 1895. – № 38. – С. 584-589.
31. Семейный архив Усаченко (Винница). Глуценко И.Е. О Лысянке и ее школе: воспоминания (М., 1971), 12 л.
32. Список книг для библиотек церковноприходских школ // ПЕВ. – 1896. – №32. – С. 612-621.
33. Хавкина Л.Б. Детские библиотеки / Л.Б. Хавкина // Вестн. воспитания. – 1910. – №4. – С. 149-161.
34. Церковно-школьная хроника // ПЕВ. – 1897. – №21. – С. 520-524.
35. Шапошников А.Е. История чтения и читателя в России (IX-XX вв.) : учеб.-справ. пособие / А.Е. Шапошников. – М. : Либеря, 2001. – 80 с.

Kinds of libraries children from humble origins had access to and type of literature (religious or secular) they had the opportunity to get are described and exemplified by Podillia province. It is demonstrated that children formed the major part of active readership of libraries. Opportunities for acculturation of local population by promoting reading amid rising generation that were missed by imperial power are denoted.

Key words: children reading, readership, library, Podillia province.

Отримано: 1.02.2015

УДК 027.64(477.8)(09)

О. С. Плитус,
м. Надвірна

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ШКІЛЬНИХ БІБЛІОТЕК ТОВАРИСТВОМ «РІДНА ШКОЛА» В ГАЛИЧИНІ У ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ ХХ ст.

У статті на основі аналізу архівних джерел та публікацій в періодичних виданнях Галичини 1920-1930-х років висвітлюється діяльність Українського педагогічного товариства «Рідна школа» щодо організації роботи освітянських бібліотек в Галичині першої третини ХХ ст.

Ключові слова: Галичина, «Рідна школа», Українське педагогічне товариство, національне виховання, громадянське виховання, шкільна бібліотека, національна свідомість.

Наслідки багатовікового панування Російської імперії на більшій території українських земель ми, у черговий раз, переживаємо і на початку ХХІ ст. Мимоволі виникає запитання: чому існує така суттєва різниця в національній